

ПРОФЕСОРОВІ ЙОСИФУ ЦАРИКУ – 70!

Йосиф Володимирович Царик народився 4 вересня 1946 р. в с. Руда Колтівська Золочівського району Львівської обл. Тут на мальовничій землі Поділля біля витоків р. Західний Буг у буремні післявоєнні часи минуло дитинство майбутнього вченого-еколога. Подільський край із характерним горбогір'ям, що вкрите старими буковими лісами, замилував юнака та привернув його увагу до рідної природи, до фауністичних і флористичних спостережень.

Навчання розпочав у рідному селі, а згодом продовжував у місцевих середніх навчальних закладах у с. Колтів і с. Сасів. Трудову діяльність розпочав у 1964 р., а у 1965 р. вступив на біологічний факультет Львівського

державного університету імені Івана Франка. Наукові інтереси студента почали формуватися на кафедрі зоології університету, де в той час працювали відомі вчені зоологи.

Після закінчення університету у 1970 р. був прийнятий на роботу в Державний природознавчий музей НАН України і скерований на посаду молодшого наукового співробітника у відділ зоології, яким керувала професор Ольга Кулаківська. Коли у 1971 р. при відділі експериментальної екології в Державному природознавчому музеї НАН України (пізніше Львівське відділення Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України) була відкрита аспірантура за спеціальністю „ботаніка”, не вагаючись вступити до аспірантури. Його науковим керівником став відомий еколог проф. Костянтин Малиновський, який упродовж усього життя був головним наставником Йосифа Царика.

В 1974 р. успішно закінчив аспірантуру і своєчасно підготував дисертаційну роботу. Але у зв'язку з реорганізацією тодішнього ВАКу СРСР і необхідністю подавати дисертацію російською мовою був змушений очікувати ще три роки до початку роботи реорганізованого ВАКу. Захист дисертації успішно відбувся в 1977 р. у Дніпропетровському державному університеті. Її тема „Накопичення і розклад підстилки в біогеоценозах високогір'я Українських Карпат”, спеціальність 03.00.16 – біогеоценологія. Саме цей напрям і став пріоритетним у майбутніх дослідженнях молодого еколога.

Після закінчення аспірантури працював на посадах інженера та провідного інженера, а з 1978 р. – молодшого наукового співробітника у відділі експериментальної екології в Державному природознавчому музеї НАН України. На посаду

старшого наукового співробітника був переведений у 1980 р., а з 1988 р. очолив відділ популяційної екології Львівського відділення Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України. Так Йосиф Володимирович Царик продовжив справу свого наукового наставника (до нього відділом керував проф. К. Малиновський).

Особливе значення у науковій діяльності Йосифа Володимировича відіграв високогірний біологічний стаціонар „Пожижевська”, розташований у Чорногорі неподалік Говерли. Це унікальний високогірний науковий центр, відома науково-дослідна екологічна високогірна лабораторія. Тут було проведено багато цікавих популяційних досліджень, спрямованих на вивчення екологічних процесів, пояснення багатьох природних явищ у гірських екосистемах. Високогірний стаціонар „Пожижевська” і далі відіграє величезну роль у фаховій підготовці науковців Інституту екології Карпат НАНУ та інших науково-дослідних і педагогічних інституцій.

Основні напрями наукової діяльності проф. Й. Царика на високогірному стаціонарі були пов'язані з вивченням структури автотрофних блоків біогеоценозів, їх консортивної організації, структури й функціонування консорцій рослин і тварин, змін зооценозів, дигресивних змін біоценотичного покриву в умовах антропопресії та популяційної організації видів флори і фауни.

У 1991 р. Йосиф Володимирович захистив докторську дисертацію “Ценопопуляційна структура високогірних біогеоценозів Карпат” за спеціальністю 03.00.16 – екологія. У цей же час Львівське відділення Інституту ботаніки було реорганізоване в Інститут екології Карпат НАН України, який очолив академік НАНУ (тоді член-кореспондент НАНУ) Михайло Голубець. З 1992 р. молодий доктор наук уже виконував обов'язки заступника директора з наукової роботи Інституту екології Карпат НАН України. А з 1997 р. розпочав керівництво відділом популяційної екології Інституту екології Карпат НАНУ, яке згодом за сумісництвом продовжувалося протягом наступного десятиліття.

З 1998 р. у науковій та педагогічній діяльності Йосифа Царика розпочато нову віху. У цей час він очолив кафедру зоології Львівського державного університету імені Івана Франка. Упродовж своєї педагогічної діяльності проф. Й. В. Царик читав і продовжує читати ключові курси, які традиційно розвивалися на кафедрі зоології, такі як “Зоологія хребетних”, “Еволюційне вчення”. Йосиф Володимирович розробив нові спецкурси для студентів різних курсів кафедри зоології, які він продовжує доповнювати і вдосконалювати до цього часу. Найбільше уваги він приділив таким спецкурсам як “Управління популяціями тварин”, “Популяційна екологія”, “Екологія, раціональне використання та охорона тварин”, “Популяційна екологія тварин”. З 2002 р. до цих курсів проф. Й. Царик додав курс “Біорізноманіття”, а з 2003 р. постійними курсами, які читає Йосиф Володимирович, є “Екологія” й “Охорона та експлуатація популяцій”. У 2012 р. на кафедрі зоології він впровадив новий спецкурс “Етологія тварин”, який з студенти вивчають із неабияким інтересом.

Педагогічна діяльність проф. Й. Царика значною мірою відображена у колективній підготовці підручників і навчальних посібників, які видано за його редакцією: “Польовий практикум із зоології. Ч. 1. Безхребетні тварини прісних водоемів: навч.-метод. посібник”, “Екологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів”, “Популяційна екологія. Керування популяціями: навч. посібник”, “Екологія тварин: навч. посібник”, “Зоологія хордових: підручник для студентів вищих навчальних закладів” і ціла низка інших.

Іншою важливою сторінкою наукової діяльності проф. Й. Царика є його невідомна праця з підготовки наукових кадрів у сфері зоології та екології. За час роботи в університеті Йосиф Володимирович консультував і успішно керував понад двома десятками дисертаційних робіт аспірантів кафедри зоології та інших наукових установ. Під його науковим керівництвом за цей час захищено 12 дисертацій на звання кандидата біологічних наук і шість дисертацій на звання доктора біологічних наук.

Крім педагогічної діяльності в університеті, проф. Й. Царик активно розвиває науково-дослідну роботу. Від самого початку діяльності в університеті Йосиф Володимирович активно включився у формування міждисциплінарної наукової екологічної групи, що об'єднала науковців різних природничих факультетів.

Головною метою тривалої наукової розробки під керівництвом проф. Й. Царика було вироблення шляхів оптимізації процесу формування і функціонального зонування екологічної мережі існуючих і запланованих транскордонних об'єктів природно-заповідного фонду Розточчя, Західного Полісся, Східних Карпат, які об'єднані Програмою ЮНЕСКО "Людина та біосфера". У рамках цієї наукової роботи вперше для заходу України було виділено центри високої продуктивності біологічного різноманіття транскордонних територій, встановлено шляхи зниження загроз природному функціонуванню заповідних екосистем. У рамках цієї наукової програми, яка впроваджувалася на територіях природо-заповідного фонду держави науковим колективом Львівського національного університету імені Івана Франка, визначено вплив антропогенних чинників на заповідні екосистеми транскордонних територій. Під керівництвом проф. Й. В. Царика також здійснено оцінку наслідків дії факторів загроз на біорізноманіття головних об'єктів природо-заповідного фонду загальнодержавного та міжнародного значення.

В університетському науковому середовищі проф. Й. Царик керував такими науковими проектами як "Моніторинг екосистем транскордонних територій Розточчя та Західного Полісся", "Созологічна оцінка і зонування територій біосферних резерватів Західного Полісся та Розточчя за даними екологічного моніторингу", "Вплив антропогенних чинників на гірські та рівнинні екосистеми природо-заповідного фонду західних областей України", "Роль ГІС аналізу для збереження видового різноманіття пасовищних екосистем верхнього Дністра", "ГІС аналіз у природоохоронній практиці збереження видового різноманіття пасовищних екосистем верхнього Дністра" та низка інших. Головні наукові результати дослідницьких робіт Йосифа Царика опубліковані у міжнародних монографіях, серед яких найбільш вагомими є "Transformation processes in the Western Ukraine – Concepts for a sustainable land use", виданий одним із найбільш авторитетних наукових видань Німеччини (Berlin: Weibensee Verlag, 2008), а також "Large – scale Livestock Grazing. A management tool for Nature Conservation (Berlin: Heidelberg Springer Verlag, 2010).

До понад двадцяти наукових монографій, виданих в Україні, проф. Царик причетний як автор, співавтор чи науковий редактор.

Йосиф Володимирович активно працював і продовжує працювати у редколегіях наукових журналів "Біологічні студії", "Вісник Львівського університету. Серія біологічна", "Праці Наукового Товариства імені Т. Шевченка (НТШ)", "Екологічний збірник", "Екологія та ноосферологія", "Наукові записки Державного природознавчого музею", "Вісник Львівського національного аграрного університету", "Наукові

праці Лісівничої академії наук України”. Він є почесним членом Українського ботанічного товариства, членом НТШ, дійсним членом Лісівничої академії наук України, дійсним членом Української екологічної академії наук, почесним доктором Інституту агроекології і економіки природокористування НААН України. Нагороджений нагрудним знаком “За вклад в науку”.

Щиро бажаємо ювілярові нових наукових звершень!

І. М. Горбань

К. М. Назарук

*Кафедра зоології біологічного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка*